

Policie

Prezentace Policie ČR

Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu služby kriminální policie a vyšetřování

Publikace a články - sborník Securitas Imperii č. 1

CELOSTÁTNÍ PROJEKT „KLÍN“

Pavel Žáček

Když publicista Jan Urban v březnu 1990 poprvé zmínil "akci KLÍN", netušil asi, jakého džina vypustil z láhve.¹⁾ "KLÍN" začal být skloňován ve všech pádech, veřejnosti byly předkládány různé dohady. Poopravme - na základě nemnoha zachovaných archivních materiálů - pohled na tuto akci Státní bezpečnosti.

První návrh celostátního projektu "KLÍN" je datován 24. června 1987.²⁾ Jeho smysl je dán zbytkem předlouhého názvu: "zamezení programového sjednocení protisocialistických elementů". Akce "KLÍN" byla jednou z reakcí Státní bezpečnosti na začínající PŘESTAVBU, tzn. pozvolnou přípravu změny společenského systému v celém východním bloku.³⁾ Stěžejní myšlenky projektu nebyly nové. Již v metodických pokynech z roku 1972 nalezneme čtyři hlavní body rozkladných opatření: narušení akceschopnosti vnitřního nepřítele, vyvolávání vzájemné nedůvěry, narušení vazeb a spojení (i do zahraničí) a konečně diskreditaci "nositelů nepřátelské činnosti".⁴⁾

Zachovaný výtisk primárního podkladu projektu "KLÍN" není signován I. náměstkem ministra vnitra ČSSR, nýbrž jen náčelníkem 1. odboru X. správy SNB a náčelníkem X. správy SNB (Správa kontrarozvědky pro boj s vnitřním nepřítelem). To však nemění nic na faktu, že projekt "KLÍN" byl vedením federálního ministerstva vnitra schválen a zmíněnými složkami StB praktikován až do zákazu tzv. vnitřního zpravodajství na přelomu listopadu a prosince 1989.

Druhým představovaným dokumentem je rozšířený plán celostátního projektu "KLÍN" z 5. srpna 1987.⁵⁾ Naše poznání stěžejního projektu Státní bezpečnosti posledních let existence komunistického systému v Československu by nebyla úplná bez přílohy k tomuto plánu.⁶⁾

Můžeme konstatovat, že "KLÍN" přišel pozdě. Sebelepší zpravodajská akce, v době rozkladu totalitního systému a narůstání krize v samotné Státní bezpečnosti, nemohla zabránit pokusům o přechod k pluralitní demokracii. Dejme však slovo "odborníkovi" z nejpopovolanějších - mjr. Chovancovi:

"Jako zpravodajský pracovník vnitřního zpravodajství jsem pochopitelně znal velmi dobře vnitropolit. situaci a rozpory, které v naší společnosti byly. O této situaci jsme pravidelně informovali vedení státu i strany a navrhovali jsme i příslušná opatření. K našim informacím a našim návrhům však vedení nebralo zřetel. Rozpory ve společnosti přezírali, nám vytýkali, že vidíme situaci černě, že naopak většina lidu je v tom podporuje a argumentovali tím, že dostávají tisíce rezolucí, které jejich politiku podporují... O situaci jsem nejednou jednal s funkcionáři ÚV, v redakci Rudého práva, s redaktory rozhlasu a televize apod., kde jsem poukazoval na situaci a chyby, kterých se vedení dopouští, a také na možné

následky, které ignorancí skutečné situace mohou nastat. S novináři jsem se v podstatě shodl, ale funkcionáři jsem byl odmítán... Ve vedení ÚV byla naprostá ignorance našich zpráv, upozornění a varování. V této otázce jsme spolupracovali rovněž se sovětskými zástupci KGB, pochopitelně, že dostávali od nás veškeré informace o situaci, odpovědně však prohlašují, že do ničeho nezasahovali. V podstatě naše informace brali bez komentářů, maximálně se zeptali na některé otázky, které jim nebyly jasné.

Osobně jsem byl informován velmi dobře i o pozicích a situaci v opozici, která chybami vedení strany a státu získávala. Protože jsem měl i já snahu zabránit v práci s opozicí používání policejních metod, zpracovali jsme akci KLÍN a cílem této bylo jednak brzdit sjednocování opozice a naopak získávat v jejich řadách vliv, aby bylo možné přejít regulovaně k pluralitní společnosti. Celá akce byla v počátcích, ovšem plánovali jsme to jako dlouhodobou záležitost..."⁷⁾

Bývalý vedoucí představitel operativních útvarů StB zaměřených proti vnitřnímu nepříteli si dokonce dovolil tvrdit, že "KLÍN" měl být prostředkem, jak "regulovat" přechod k "pluralitní společnosti"! O tom, že šlo o pravý opak, o udržení stávajícího systému, respektive omezené skupiny stranických dinosaurů u moci, svědčí nejen název celé akce, ale především její cíle! Na podporu našich tvrzení můžeme uvést opatření StB při kontrole II. fóra Charty 77⁸⁾ či citát z průběžného hodnocení projektu "KLÍN" z poloviny roku 1988: "Správné hodnocení prognóz vývoje operativní situace se odráží i v plánu práce odboru, a proto jej bylo možno při rozpracování problematik využívat jako hlavní metodu práce. Pro hodnocené období pak vyplynuly stěžejní úkoly z celostátní porady k projektu KLÍN konané dne 23. 2. 1988. Pro toto období bylo jako prioritní úkol stanoveno - připravit a realizovat likvidaci rozmnožovacích středisek samizdatů v dostatečném předstihu před výročním srpna 1968 a tak narušit možnost jejich zneužití k masovému rozšiřování nejen samizdatů, ale i letáků k výročí srpna 1968. Byl rozpracován komplexní soubor opatření ke splnění úkolu ve stanoveném termínu, avšak v rámci schvalovacího řízení bylo rozhodnuto odložit realizaci na červenec 1988.

Plně se rovněž osvědčila opatření realizovaná v rámci projektu KLÍN ke schůzce kolektivu mluvčích konané dne 10. 4. 1988, IV. FÓRU CH-77, připravenému na 14. 5. 1988, ale i záměrům přenesení aktivity do krajů, čehož příkladem byla snaha o zorganizování regionálního FÓRA CH-77 ve Východočeském kraji 21. 5. 1988."⁹⁾ Na "realizaci" celostátního projektu "KLÍN" se samozřejmě podílely i 2. odbory regionálních správ StB. V přehledu bezpečnostní situace v Praze a Středočeském kraji za léta 1986 - 1988 se dočteme: "Prostřednictvím vlivové agentury a preventivně rozkladnou činností se sice podařilo eliminovat aktivitu exponentů pravice, ale naše opatření nebyla dostatečně účinně synchronizována s opatřeními proti CHARTĚ 77, kde je stále nedostatek kvalitní, zejména vlivové agentury. Podařilo se sice prohloubit rozpory mezi tzv. "exkomunisty" a radikálními elementy v CHARTĚ 77 v duchu celostátního projektu KLÍN, nebylo však dosaženo snížení počtu a údernosti konkrétních nepřátelských aktivit."¹⁰⁾

Podobně vyznívají i zachovaná hodnocení z posledního roku existence socialistického Československa. Na celostátní poradě FMV konané 20. července 1989 náčelník Hlavní správy kontrarozvědky pplk. Vykypl uvedl, že: "...mimo hlavní úkoly směřující k pronikání do tzv. nezávislých iniciativ připravujeme v rámci projektu "KLÍN" i veřejnou diskreditaci nepřátelských osob pomocí stranického tisku."¹¹⁾ Z některých formulací vycítíme, že StB ztrácela svou sílu, podobně jako stranický tisk. Tak alespoň vyzněl závěr příspěvku náčelníka S-StB Hradec Králové.¹²⁾

Zvláštnosti projektu "KLÍN" potvrdil i kpt. Ivan Koníček¹³⁾:

"Rozpracování problematiky, celostátních akcí i hlavních akcí... vycházelo z plánu správy rozpracovaného do plánu odboru a bylo realizováno na základě plánu AOK schválených příslušnými funkcionáři, tj. náčelníkem správy, v případě akce KLÍN I. NMV ČSSR. Rozpracování bylo průběžně hodnoceno a dokladováno (akce KLÍN na úrovni I. NMV ČSSR).

Výslednost byla do značné míry ovlivněna realizací operativně ukládaných naplánovaných úkolů, mnohdy bez souvislosti a v řadě případů přímo narušujících vlastní zpravodajskou práci, dále rozsahu vyžadovaných administrativních úkonů a v neposlední řadě, zejména v případě celostátních akcí, strukturou organizace a vztahy podřízenosti v rámci složky StB... Řada těchto opatření byla v přímém rozporu např. i s projektem KLÍN, který kladl důraz právě na uplatňování zpravodajských forem práce... a naopak předpokládal, že jiným než zpravodajským otázkám, spojeným s rozpracováváním prostředím, tj. zejména společensko politickým, se budou odpovídajícím způsobem věnovat příslušné orgány a organizace politické, společenské, ale i další státní orgány dle své příslušnosti.

Projekt KLÍN byl sice označován za hlavní metodu práce vnitřního zpravodajství v podmínkách demokratizace společnosti, avšak v praxi byla tato zásada rozhodnutími vedení MV ČSSR prakticky trvale porušována...

Při rozpracování svěřených akcí jsem... využíval kromě sledování též ZTÚ DIAGRAM,¹⁴⁾ STATISTIKA,¹⁵⁾ PŘESTAVBA,¹⁶⁾ NÁKUP,¹⁷⁾ ANALÝZA¹⁸⁾ a APARÁT.¹⁹⁾ V rámci akce KLÍN byl využit též ZTÚ KRYSTAL²⁰⁾...".²¹⁾ Nejenom řadový analytik kpt. Koníček, ale i mjr. Chovanec charakterizoval projekt "KLÍN" jako "perspektivní změnu ve způsobu práce, kdy mělo dojít k odklonu od policejních metod ve prospěch zpravodajských..."²²⁾ Především z dokumentu obsaženém v Příloze č. III si můžeme udělat obrázek, jak si StB představovala "zpravodajskou akci" proti vnitřnímu nepříteli. Jestliže tuto akci představují jako zpravodajskou, jak asi musely vypadat akce policejní?! Státní bezpečnost přes veškeré snahy pragmatiků ve vedení po reorganizaci v letech 1988/89 nemohla překročit stín komunistické politické policie. Profesionalitě StB nepřidal ani dvojitý tlak, pod kterým se na sklonku totalitní vlády nacházela: jeden ze strany probouzející se společnosti a druhý - monotónně represivní - z nejvyšších postů ÚV KSČ. A tak projekt "KLÍN" skončil, jak skončit musel: "Po 17. 11. 1989 byla veškerá činnost našeho pracoviště prakticky paralyzována a omezila se pouze na vytěžování agentury. Ze své schůzkové činnosti jsem zpracovával písemné informace, které byly cestou náčelníka odboru předávány analytickému odboru k zařazení do informačního toku pro vládní představitele..."

Materiály související s akcí KLÍN, která byla administrativně vedena jako část objektového svazku ŠKODNÁ, byly administrativně likvidovány spolu s hlavním svazkem ŠKODNÁ. Materiály byly v papírových pytlích naloženy na nákladní vozidlo zajištěné vnitřním odborem II. S-SNB a odvezeny ke skartaci..."²³⁾

V souvislosti s diabolizací akce "KLÍN" po 17. listopadu 1989 nemůžeme přehlédnout jisté racionální jádro v argumentaci M. Chovance před Rumlovou Komisí 17. listopadu: "...pokud se mluvilo a mluví o "temných silách", mám dojem, že spíše jde o přání, aby nějaké temné síly něco podnikly, poněvadž by byl konečně nějaký hmatatelný argument, který by dosvědčil ničemnost dřívějších struktur a umožnil... revanš. Pokud jsem tázán na vysvětlení k průniku agentů do současných vedoucích struktur, myslím, že je to prostý proces, kdy agentura, kterou jsme měli v opozici, šla prostě i s touto opozicí nahoru..."²⁴⁾ Nebudeme s bývalým zástupcem náčelníka Hlavní správy kontrarozvědky polemizovat o ničemnosti či ne-ničemnosti "struktury" StB, ale můžeme připustit, že včasným řešením problematiky agenturní sítě "meče a štítu strany" (např. jako ve Spolkové republice Německo) by nevznikly dnešní problémy, až příliš často zaměňované za důsledky akce "KLÍN".

* * *

Originály dokumentů k projektu "KLÍN" byly v roce 1990 nalezeny pracovníky Úřadu na ochranu ústavy a demokracie v prostorách analytiky bývalé II. správy SNB. Byly uloženy v archívu československé kontrarozvědky pod signaturou F - 11 sv. 1 (str. 185 - 191, č. j. VN-0015/53/03 ze dne 29. 6. 1987) a sv. 2 (str. 9 - 48, č. j. VN-001589/03 ze dne 5. 8. a 29. 10. 1987). Xerokopie jejich části obdržel ÚDV dne 8. března 1993 pod č. j. BIS 0075/5-Vyš/93. Podle sdělení S. Devátého ze dne 14. prosince 1993 se však v současnosti originály zmíněných písemností v držení Bezpečnostní a informační služby nenacházejí.²⁵⁾ Dokument otištěný v Příloze č. IV vlastní ÚDV rovněž v xerokopii. Originál se pravděpodobně nachází v archívu Slovenské informační služby.

K publikovaným dokumentům je nutno přistupovat jako k prvním veřejně publikovaným materiálům svého druhu. Především je nutno připomenout jejich původ a dobu vzniku. Hodnocení opozice i záměry akce jsou z provenience Státní bezpečnosti. Tomuto faktu odpovídá dikce i forma celostátního projektu "KLÍN".

1) Srovn.: Lauer František, Komunisté chtěli rozkol, Zemědělské noviny 23. března 1990; Počítač proti opozici, Práce 23. 3. 1990; Jen na dvou střeších, Zemědělské noviny 24. 3. 1990 ad.

2) Viz Příloha č. I.

3) První doložená zmínka projektu "KLÍN" se nachází v záznamu Operativní porady náčelníka X. správy SNB z 11. září 1987 (č. j. VN-002868/1-87): "Na štábu náčelníka X. správy ze dne 16. 10. 1986 byl dále stanoven úkol navrhnout do 30. 6. 1987 komplex opatření, směřujících k řešení nepřátelské činnosti CH-77 (celost. projekt "KLÍN")." Archív ministerstva vnitra ČR (dále A MV), neinventarizované přírůstky, arch. j. F - 11, CHARTA, VONS, PRAVICE, sv. 1.

4) Metodické pokyny k provádění preventivní činnosti čs. kontrarozvědkou, schválené dne 11. prosince 1974 I. náměstkem ministra vnitra ČSSR genmjr. J. Hanuliakem a vydané pod čj. N/Z-00532/1974. Podobně též Metodické pokyny I. NMV ČSSR k provádění preventivní činnosti čs. kontrarozvědkou (čl. 8) vydané pod čj. N/Z-00459/1982 v roce 1982. Dalším východiskem pravděpodobně byla akce "PREVENENCE". V jejím rámci byla od roku 1978 prováděna především kontrola činnosti "pravice" a omezování jejího spojení do zahraničí, dále "opatření směřující k jejímu rozkladu". V newspeaku StB to znamenalo využití "agenturně operativních prostředků", tzn. "podstav vhodné agentury", tipování vhodné "zahraniční agentury s cílem jejího napojení na hlavní pravicové elementy", vytváření předpokladů "pro dezinformaci čelných představitelů pravice" a vyvolávání rozporů mezi jednotlivými představiteli "pravice". Srovn.: Maňák Vojtěch, Současné zkušenosti z realizace NMV ČSSR č. 21/1978 v problematice boje orgánů StB s vnitřním nepřítelem a možnosti jeho dalšího zkvalitnění, diplomová práce VŠ SNB, fakulta StB, 1984, str. 55 ad. Styčné body měla i akce "IZOLACE" z roku 1981. Srovn.: Návrh projektu celostátní preventivně - bezpečnostní akce "IZOLACE" ze dne 10. března 1981 (Příloha k č. j. VN - 00752/1-81). Zaslána ÚDV pod č. j. ASU - 307/A - 93 dne 2. června 1993.

5) Příloha č. II.

6) Příloha č. III.

7) Osobní vyjádření ke službě v MV mjr. Ing. Miroslava Chovance ze dne 24. 4. 1990.

8) Viz pozn. 3 (sv. 2). Srovn.: Návrh opatření ke schůzce "kolektivu mluvčích Ch-77" v Informaci ze dne 26. září 1987 (č.j. VN-002289/1-3/87): "V rámci projektu "KLÍN": - pokračovat v prohlubování pozice agentury podstavené do kolektivu mluvčích s cílem tuto postupně podstavit do centra nepř. činnosti,

- pokračovat v realizaci aktivních opatření (AO) na prohloubení existujících rozporů v prostředí i s využitím AO I. S-SNB,
- vytvořit podmínky pro aktivní kontrolu vznikající skupiny právníků v prostředí CH-77,
- systematicky evidovat a prověřovat osoby, které poskytují prostory pro organizování opoziční činnosti." V následující Informaci (Příloha k č. j. VN-003935/1-3/87) o II. fóru Charty, jež proběhlo 28. listopadu 1987 v hostinci Ladronka v Praze 5, byli pochváleni na akci zúčastnění tajní spolupracovníci (6 TS a 1 D), "kteří postupovali jak v průběhu přípravy, tak i konání FÓRA dle stanovených úkolů, které jsou v souladu s projektem KLÍN..."

9) A MV, neinventarizované přírůstky, Vyhodnocení bezpečnostní situace a plnění úkolů v problematikách 1. odboru za II. čtvrtletí ze dne 17. 6. 1988; Fakt, že i příslušníci StB byli schopni stručně a z objektivnějšího úhlu posoudit svou práci, je případ pplk. JUDr. M. Kopince, který "KLÍN" charakterizoval jako "kombinace sloužící k dalšímu agenturnímu pronikání a vytváření rozporů mezi jednotlivými představiteli různých proudů uvnitř tzv. opozice". Osobní vyjádření... pplk. JUDr. Milana Kopince ze dne 6. 4. 1990.

10) A MV ČR, neinventarizované příspěvky, Zpráva o bezpečnostní situaci v hl. m. Praze a Sčk v letech 1986 - 87 a v 1. pololetí 1988, 29. 8. 1988, č. j. OS-00109/02-88. Další záměry projektu postihuje Příloha č. IV.

11) Tamtéž. Podklady k diskusnímu vystoupení - celostátní porada ze dne 2. července 1987. Příloha k č. j. OS-00295/87-89.

12) Tamtéž. Operativní situace v průběhu roku 1989 na teritoriu Východočeského kraje. "V celostátní akci KLÍN jsou úkoly plněny dle stanovených záměrů a cílů. V časopise SIGNÁL byl publikován případ V... V čs. rozhlasu Hradec Králové byly zveřejněny některé skutečnosti k realizované akci KOTEL.

Celkovým hodnocením plnění úkolů po linii vnitřního protivníka lze konstatovat, že realizovaná opatření ve svém celku plnila stanovené záměry tlumit aktivitu a zamezit rozšiřování stoupenců nelegálních iniciativ. Většina osob po provedených profylakticko rozkladných opatřeních upustila od aktivní protispolečenské činnosti kromě hlavních organizátorů..., kteří pokračují ve své činnosti i po realizovaných represivních opatřeních.

V dalším období lze předpokládat zvýšenou aktivitu výše uvedených osob..."

13) Kpt. Ivan Koníček (1951) byl od roku 1987 odpovědný "za vedení celostátní akce AMBICE, navazující na vývoj operativní situace v problematice ŠKODNÁ". Po přechodu do funkce analytika odboru (od 1. září 1988 se stal SRS vnitřní skupiny 10. odboru II.správy SNB) byl pověřen "administrativním vedením celostátního projektu KLÍN, který v sobě zahrnoval i dříve vedenou akci AMBICE". Dne 25. června 1990 byl propuštěn z řad SNB. Osobní vyjádření... kpt. Ivana Koníčka, nedatováno (jaro 1990). Akce "AMBICE" je v Příloze k č. j. VN-001725/1-1/87 (viz pozn. 3) charakterizována jako "rozložení snahy zorganizovat společné programové vystoupení bývalých členů předsednictva a sekretariátu ÚV KSČ...". Objektový svazek ŠKODNÁ byl od 12. listopadu 1970 do 6. prosince 1989 (v poslední fázi 1. oddělením 10. odboru II. správy SNB) veden na "exponenty pravice". Viz Všeobecný registrační protokol operativních svazků, reg. č. 1806 ze dne 12. listopadu 1970.

14) Zpravodajsko-technický úkon (ZTÚ) DIAGRAM - krycí název pro dlouhodobý odposlech. Viz příloha RMV ČSSR č. 18/1980 (A-oper-VI-2) čl. 8.

15) Krycí název pro krátkodobý odposlech.

16) Telefonní odposlech.

17) Úkolová prověrka korespondence.

18) Tajná technická prohlídka.

19) Skryté pozorování a fotografování.

20) Skupinová prověrka korespondence.

21) Osobní vyjádření kpt. I. Koníčka...

22) Protokol M. Chovance před K-17 ze dne 7. 1. 1991. Archív VVS Tábor, T 8/91, sv. XXIV.

23) Osobní vyjádření kpt. I. Koníčka...

24) Protokol M. Chovance...

25) Arch. č. F-11 se nachází v kolekci předané archívu MV. Ve sv. 2 je přiložena poznámka, že originály akce "KLÍN" byly 22. května 1992 vyjmuty mjr. N. pro tehdejšího náměstka ředitele FBIS V. Palka.